

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

У статті розглянуто сутність та тенденції формування інвестиційної привабливості України. Досліджено вплив інвестицій на соціально-економічний розвиток країни.

The article reviews the nature and trends shaping the investment attractiveness of Ukraine. The effect of investment in social and economic development.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, інвестиційна політика.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Соціально-економічний розвиток будь-якої країни залежить від добробуту її регіонів, тому особливого значення набуває справа подальшого поглиблення та інтенсифікації інвестиційного співробітництва з розвинутими країнами світу саме на міжрегіональному рівні. Підвищення рівня забезпечення інвестиційної діяльності сприяє більш ефективному й оперативному розв'язанню існуючих проблем соціально-економічного розвитку. Зокрема, прагнення забезпечити своїх мешканців належним рівнем життя, а також стати активним учасником міжнародного співробітництва є ключовим завданням керівництва кожного регіону. Складність визначених завдань зводиться до того, що, з одного боку, виявляється значна диференціація регіонів України за соціально-економічним розвитком, а з іншого — відзначається обмеженість фінансових ресурсів.

У наш час фінансово-економічний розвиток підприємства, регіону, держави є неможливий без інвестицій. На залучення інвестицій впливають безліч факторів, зокрема вигідне геополітичне становище, економічна та політична ситуація в країні, рівень життя населення та безліч інших факторів. Тому, безсумнівно, особливе місце у розвитку регіонів посідає їх інвестиційна привабливість, під якою розуміють сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макро-, мезо- і мікрорівнях.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження регіональних особливостей розвитку інвестиційної діяльності знайшли своє відображення у роботах вчених багатьох країн світу, зокрема України: О.М. Алимов, О.І. Амоша, П.Ю. Беленький, І.О. Бланк, В.М. Геєць, Б.М. Данилишин, А.А. Пересада, А.О. Єпіфанов, М.Г. Чумаченко, В.К. Симоненко, а також дослід-

ники з Америки, Великої Британії, Німеччини, Бельгії, серед яких можна виділити Х. Армстронга, Г. Бірмана, М. Дайламі, Л. Ларуша, Дж. М. Кейнса, Р. Лукаса, С. Тейлора, В. Томаса та інших.

Варто відмітити дослідження В.К. Симоненко, який розглядає інвестиційну діяльність з точки зору регіональної інвестиційної політики. Крім того, він вивчає основні проблеми та перспективи розвитку регіональної інвестиційної політики [2].

Достатньо обґрунтованою є думка В.М. Гриньової, яка вважає, що інвестиційна діяльність є складною за своїм змістом і включає комплекс різноманітних дій, що спрямовані на досягнення окупності вкладень і отримання прибутку чи соціального ефекту [1].

Разом з цим, не всі аспекти цієї багатогранної та складної проблеми з'ясовано і обґрунтовано. Виходячи з того, що існують значні регіональні диспропорції в розвитку інвестиційної діяльності в Україні, доцільно запровадити систему розробки інвестиційних стратегій регіонів та інтегральної оцінки інвестиційної діяльності на регіональному рівні.

Мета статті — обґрунтувати значимість інвестиційної привабливості. Дослідити інвестиційні процеси в умовах фінансово-економічної нестабільності та їх вплив на соціально-економічний розвиток.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інвестиційна привабливість важлива в процесах розподілу та перерозподілу капіталу по певній території. Переміщення капіталу — це один з основних факторів економічного розвитку. Сьогодні внаслідок конкуренції по залученню капіталу, все регіони України виступають конкурентами у боротьбі за інвестора.

Доволі часто інвестиційну привабливість співставляють з таким поняттям, як "інвестиційний клімат". Даний термін має доволі багато значень, зокрема вважаємо, що інвестиційний клімат слід розглядати як су-

Таблиця 1. Фактори інвестиційної привабливості України

№	Фактор інвестиційної привабливості	Характеристика
1.	Вигідне геополітичне розміщення	Країна має вихід до Чорноморського басейну; розташована на перехресті транспортних шляхів Європа–Азія, Північ–Південь;
2.	Високий рівень природно-ресурсної забезпеченості	За кількістю розвіданих запасів марганцевих руд Україна — друга в світі і перша — серед країн СНД; запасами вугілля, залізної руди, вторинних каоолінів, калійних солей, глинистої сировини країна забезпечена на 100–200 років
3.	Дешева кваліфікована робоча сила	Середньомісячна заробітна плата в Україні за січень-вересень 2011 р. становить 2712 грн., тоді як рівень мінімальної заробітної плати у країнах-членах СС (2010 р.): Франція — 1328,5 євро, Англія — 1160,0 євро.
4.	Місткий споживчий ринок	Річна місткість українського споживчого ринку за урядовими оцінками — 32,122 млрд дол. США.

купність політичних, правових, економічних, організаційних і соціальних умов, що визначають привабливість і доцільність інвестування економіки країни, регіону. Стан інвестиційного клімату виражається для інвестора в очікуваному прибутку, а для країни, що приймає, — у реально отриманих закордонних інвестиційних ресурсах [1].

Під час опитувань, які було проведено українськими (КМІС, Рейтинг та ін.) та міжнародними (Institute CSA) дослідницькими та консультативними організаціями, численних іноземних інвесторів, які вже працюють або мають намір працювати на українському ринку, було виявлено що Україна має підвищений інтерес серед зарубіжних інвестиційних компаній та розглядається як один з майбутніх партнерів.

На сьогоднішній день у світі активізуються та посилюються інвестиційні процеси, з'являється конкуренція не тільки за вигідні місця для вкладання капіталу, а і за залучення ефективного інвестора. У даний момент Україна виступає як реципієнт інвестиційних вкладень, що підвищує та посилює її інвестиційну привабливість.

Однією з головних умов стабільного економічного розвитку країни та її регіонів є формування та підтримка сприятливого інвестиційного середовища та інвестиційного іміджу для залучення потенційних іноземних інвесторів.

В Україні існує два підходи щодо першочергової необхідності залучення іноземних інвестицій. Існуюча сьогодні нестача внутрішніх інвестиційних ресурсів обумовлена, по-перше, тривалим періодом спаду вітчизняного виробництва, а відтак недостатністю ресурсів підприємств для оновлення та модернізації основних фондів. По-друге, різким падінням рівня доходів переважної більшості населення України і, як результат, недостатністю заощаджень домогосподарств для здійснення прямих та портфельних інвестицій. По-третє, недостатньою є капіталізація української банківської системи, що обмежує можливості здійснення масштабних інвестиційних проектів [1].

За оцінками внутрішніх та іноземних суб'єктів економічної діяльності, інвестиційний клімат в Україні є несприятливим. Внаслідок цього гальмується розвиток вітчизняної економіки, втрачаються дорогоцінні інвестори. Несприятливий інвестиційний клімат викликаний багатьма факторами, зокрема: нестабільністю політичною ситуації, нерозвиненістю фінансової інфраструк-

тури, зростанню безробіття, зростанню рівня інфляції (за даними НБУ рівень інфляції в Україні 10,1%), сильним податковим тиском, корупцією в органах влади.

Характеризуючи сучасний стан інвестицій в Україні, можна зазначити, що на даний момент наша держава не здобула серйозних досягнень у забезпеченні національної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. При розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності України, беручи до уваги розвиток таких економічних параметрів, як інституції, інфраструктура, макроекономіка, охорона здоров'я, освіта, ефективність ринків, технологічне оснащення, бізнесове середовище та інноваційна сфера, наша держава, згідно з оцінкою Всесвітнього економічного форуму, що міститься у Звіті про глобальну конкурентоспроможність за 2010 — 2011 рр., знову значно втратила у рейтингу Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), посівши серед 139 країн світу 89 місце [2; 4].

Реалістичний підхід до оцінки потенціалу економічного розвитку України засвідчує наявність конкурентних переваг країни та її регіонів, що є дійсним фактором підвищення її інвестиційної привабливості як для внутрішнього, так і для зовнішнього інвестора. Найбільш вагомими перевагами з позиції сучасного та потенційного стану розвитку країни можна вважати наступні (табл. 1).

Нове для постсоціалістичних країн явище, яке стає все більш впливовим аспектом інвестиційного процесу, — це регіональна конкуренція. Столичний регіон традиційно концентрує основну частину інвестицій, у тому числі і прямих іноземних. Для залучення інвестицій в регіони України важливу роль має відіграти політика сприяння на регіональному рівні, що означає наявність політичної волі та здійснення реальних заходів представниками місцевих органів влади щодо підтримки і лобювання інтересів інвестора, місцеві переваги в інфраструктурному забезпеченні інвестиційних процесів — фінансовому, технічному, інформаційному тощо. У такому контексті зростає актуальність оцінки регіонального стимулювання бізнесу, що, в першу чергу, цікавить інвесторів [1].

Інвестиційна привабливість регіонів України найчастіше оцінюється за переліком узагальнених показників, де частка кожного з них складає: рівень загальноекономічного розвитку регіону (35%), рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону (15%), демографіч-

на характеристика регіону (15%), рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону (25%), рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків (10%). У такий спосіб здійснюється аналіз певних конкурентних переваг регіону щодо сучасної соціально-економічної ситуації, і на цій основі робляться припущення про привабливість їх для інвесторів. Тенденції економічного зростання в Україні посилюють дію деяких принципових чинників. Так, після закінчення періоду первісного нагромадження капіталу, завершення етапу масової приватизації, створення потужних фінансово-промислових груп — основних учасників масштабних інвестиційних процесів — на порядок денний виходять класичні питання щодо розміщення економічних об'єктів та завоювання ринків. Отже, очевиднішою стає направленість інвестиційних зусиль на максимізацію прибутків економічних суб'єктів, яка можлива за умови місткого та стабільного споживчого ринку [1].

До основних ризиків в Україні належить часто змінюване законодавство, залишається невирішеним земельне питання.

Відповідно до Земельного кодексу, іноземні громадяни можуть мати земельні ділянки для ведення особистого сільського господарства тільки на умовах оренди, а отримати право власності на земельні ділянки не-сільськогосподарського призначення вони можуть виключно (й тільки одночасно) з придбанням об'єктів нерухомості, а також для спорудження таких об'єктів для підприємницької діяльності. У Земельному кодексі України існує юридична колізія: ст. 22 забороняє іноземцям володіти землею, а ст. 81 і 82 — дозволяють одержувати її у спадок, зобов'язуючи протягом року її відчувати. У різних випадках ці норми закону трактуються по-різному. Інвестиції та інвестори мають бути захищені на законодавчому рівні, і в разі звернення до органів судової влади інвестор повинен бути впевнений у неупередженості системи, а прийняті закони — не мати зворотної чинності [3].

Велику загрозу інвестиційній привабливості становить корупція. За даними агенції Transparency International, у 2011 р. спостерігалось збільшення корупції. За даними цієї організації, корупція в Україні є масштабним явищем.

Дошкульного удару інвестиційному іміджу, загрозу економічній безпеці держави та її конкурентоспроможності в очах світової спільноти завдає відносно новий феномен — рейдерство, тобто захоплення контролю над підприємством будь-якими способами, що включають підкуп менеджерів компаній, що поглинаються, чиновників і суддів, підробку документів і судових рішень, відверто кримінальні силові методи (шантаж, погрози, побиття), силове захоплення. Розмах рейдерства в Україні досить великий, кількість захоплень сягає 3000 об'єктів на рік. Причому, на відміну від європейського чи американського, рейдерство українське має відчутну кримінальну складову: протиправні дії здійснюються із залученням озброєних формувань, окремих співробітників судової та правоохоронної систем.

Протидія рейдерству буде ефективною завдяки вдосконаленню законодавства і захисту прав міноритарних акціонерів, для чого потрібно скасувати вимоги присутності 60 % акціонерів для можливості проведен-

ня зборів з правом прийняття рішень більшістю акціонерів. Акції ж міноритаріїв повинні викуповуватися за ринковою ціною, а не розмиватися в ході додаткової емісії.

Привабливість України як об'єкта для інвестицій іноземного капіталу можна охарактеризувати на основі такого сценарію вкладення коштів: найбільшою популярністю користуються галузі, які переживають піднесення і зорієнтовані на внутрішнє споживання (банківська сфера і страхування, зв'язок). Найбільшими інвесторами є США, Кіпр, Велика Британія, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Польща [4].

Фінансовий сектор є привабливим для зовнішнього інвестора завдяки вищим порівняно з європейськими країнами процентним ставкам і значним темпам динаміки банківської діяльності. Іноземна присутність у вітчизняних фінансових установах з кожним роком зростає: за 2006—2007 роки на український банківський ринок вийшло 12 нових серйозних іноземних контрагентів, серед яких "UniCredit" (Італія), "Reiffeisen" (Австрія), "BNP Paribas" (Франція), "Swedbank" (Швеція), "Erste" (Австрія).

Певною привабливістю відзначається і сфера високотехнологій. У світі існує нестача кваліфікованих кадрів, а в Україні у наявності гідна освітня база для побудови експорт-орієнтованого ІТ-бізнесу. І хоча Україна практично вже втратила шанс зайняти місце на ринку софтверного виробництва, але в галузі створення та управління додатками володіє великим потенціалом. У найближчому майбутньому Україна може стати для Європи рентабельним виробничим цехом, а також лідером у залученні інвестицій в електронну промисловість. В Україні вже функціонують заводи "Flextronics International" (Сінгапур) і "Jabil Circuit" (США) — компанії, що виробляють продукцію для "Ericsson", "Nokia", "Philips" тощо. Інші мультинаціональні компанії, такі як "Intel" і "Foxconn", також планують налагодження виробництва в Україні. Варто відмітити що після світової фінансової кризи вони залишились в Україні.

Транснаціональна компанія "Electronics" є одним з найбільших у світі виробників електроніки, вона розпочала в Мукачеві реалізовувати інвестиційний проект на загальну суму 24,5 млн дол. США. Компанія "Jabil Circuit" на побудованому в Ужгороді заводі займається виробництвом електроніки та електротехнічного оснащення таких відомих компаній як "Cisco", "HP" и "Nokia". Всього було вкладено приблизно 50 млн дол. США.

Прагнення Росії до збільшення експорту енергоносіїв, а Європи — до диверсифікації джерел поставок призводять до високих обсягів замовлень на продукцію українських трубних компаній та підвищення інтересу інвесторів до їхніх цінних паперів. Тому особливу увагу привертають об'єкти нафтогазової, трубної та енергетичної промисловості, а також споживчого сектору. Рішення ж щодо проведення Чемпіонату Європи-2012 з футболу може спричинити подорожчання акцій будівельних компаній, підвищення інтересу до готельного бізнесу, ресторанів швидкого обслуговування [4].

Підготовка до проведення фінальної частини футбольного чемпіонату "Євро-2012", окрім розвитку власне спортивних об'єктів, потребує вкладення капіталу у транспортну й туристичну інфраструктуру. За-

гальні інвестиції складають майже 14 млрд дол (для зрівняння, Польща витратила на "Євро-2012" майже 24 млрд дол.).

Таким чином створюються передумови для співпраці державного та приватного капіталу, в рамках якої держава виступає флагманом інвестування, подаючи інвесторам сигнал щодо перспективності вкладення коштів у певну галузь або сектор. Ця схема є досить привабливою для іноземних інвесторів і може, по-перше, привернути увагу до нашої економіки, а, по-друге, створити умови для напрацювання цінного досвіду співпраці вітчизняного й іноземного капіталу в цілому ряді галузей [5].

Інвестиції з країн ЄС дуже важливі для української економіки. Розширення ЄС на Схід, найімовірніше, матиме позитивний вплив на потоки прямих європейських інвестицій в Україну. Останні хвили розширення ЄС (у 2004-му та 2007-му роках) надали нові можливості для розвитку співпраці України з Євросоюзом, у тому числі в контексті залучення європейського капіталу. Компанії Євросоюзу в рамках реалізації стратегій розвитку розглядатимуть можливість подальшого розширення діяльності, нових ринків та факторів продуктивності. Цим може скористатися Україна, яка має порівняно нижчі витрати на кваліфіковану робочу силу, місткий внутрішній ринок (у разі подальшого зростання ВВП та продуктивності праці) та розташована на кордоні розширеного ЄС. Необхідно відзначити, що бар'єри і ризики для інвестицій залишаються досить високими. У рішенні Ради національної безпеки і оборони України "Про хід виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні" від 15 червня 2007 року зазначається: "Інвестиційний клімат у державі надалі залишається несприятливим через недостатній рівень захисту права власності, у тому числі державної, а також недосконалість законодавства з корпоративного управління та низьку корпоративну культуру" [6].

Отже, входження інвестицій на ринок країни сприяє зростанню обсягів випуску продукції, технологічному піднесенню промислового виробництва, виходу на світові ринки, а також динамізує формування національного ринку. Прискорення темпів реформування української економіки вимагає все більшої кількості інвестиційних ресурсів як для окремих підприємств, розвитку регіонів, так і для економіки України в цілому [7].

Політична нестабільність, часта зміна законодавства, загроза інфляції, високий рівень злочинності і корупції, низька прибутковість від інвестицій, бюрократизація держапарату, великий тягар оподаткування, замало інформації про об'єкти інвестування визначають дуже низький рейтинг України в зарубіжних організаціях, які займаються порівняльним аналізом умов інвестування і рівня ризику про всі країни світу. Ці чинники примушують іноземних інвесторів проводити обережну і очікувальну політику у сфері інвестиційної співпраці з Україною. Всі чинники, які враховує інвестор, коли оцінює сприятливість умов у приймаючій країні для вкладення капіталу, характеризують інвестиційний клімат. На сьогодні в Україні він несприятливий. Це значить, що Україна поки що не готова до жорсткої конкурентної боротьби за інвестиції на світових ринках капіталу, що

відповідним чином позначиться на розвитку економіки [2; 8].

ВИСНОВКИ

Сьогодні від ефективності інвестиційної політики залежать стан виробництва, положення і рівень технічної оснащеності основних фондів підприємств, можливості структурної перебудови економіки, вирішення соціальних і екологічних проблем. Інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей і економіки в цілому. Зростання дії дестабілізуючих факторів призводять до поглиблення відмінностей у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів держави, здатних перетворитись у різного роду небезпеки для економіки держави.

Подолання основних негативних причин інвестиційного клімату дозволить значно підвищити зацікавленість іноземних інвесторів:

- подолання нестабільної політичної ситуації в Україні. Завдяки цьому підвищиться авторитет України серед великих транснаціональних компаній;
- покращення правового забезпечення, покращення системи регламентації, регламентація перевірок підприємницької діяльності, зменшення процедури реєстрації підприємницької діяльності; оновлення недосконалої системи розгляду справ у судах та інше;
- усунення невідповідності українських стандартів від світових.

Література:

1. Петкова Л., Проскурін В. Муніципальні інвестиції та кредити. Навчальний посібник / Л. Петкова, В. Проскурін. — Київ, 2006.
 2. Аналітична записка. Конкурентоспроможність України: оцінка Всесвітнього економічного форуму (за Звітом про глобальну конкурентоспроможність 2010—2011) Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.u-e-p.eu/analytics/2011/june/konkurentospromognost-golovna-problema>
 3. Земельний кодекс України № 2768-III від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/561->
 4. Фурман І.В., Кропивницька І.С. Розвиток інвестиційної сфери в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/6266.doc.htm
 5. Драган І.В. Оцінка сучасного стану залучення іноземних інвестицій в Україні / І.В. Драган // Фондовий ринок. — 2010. — № 4. — С. 22—27.
 6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України "Про хід виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні": Указ Президента України [№ 659/2007 від 20 липня 2007 р.] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rainbow.gov.ua/>
 7. Козлова В.В. Сучасний стан та перспективи інвестування в основний капітал промислових підприємств України. Українська академія бізнесу та підприємництва / В.В. Козлова // Економічний простір. — 2009. — №23/2. — С. 14—17.
 8. Череп А.В. Інвестознавство Навчальний посібник. — К.: Кондор, 2006.
- Стаття надійшла до редакції 13.12.2012 р.*